

VOJISLAV SEKEREZ¹

E-mail: vsekerez@ekof.bg.ac.rs

SEPARATNI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

SEPARATE FINANCIAL STATEMENTS

JEL KLASIFIKACIJA: M41

APSTRAKT:

Rastući značaj konsolidovanih finansijskih izveštaja u uslovima internacionalizacije poslovanja ne umanjuje potrebu za publikovanjem pojedinačnih, odnosno separatnih finansijskih izveštaja preduzeća koja su nosioci većinskih i značajnih ulaganja u kapital drugih entiteta. Separatni finansijski izveštaji matičnih preduzeća i investitora prevashodno služe kao sredstvo zaštite interesa korisnika, kao što su vlasnici, kreditori i državni organi, koji na ovom polju neretko ispostavljaju specifičnije informacione zahteve u odnosu na ono što očekuju od konsolidovanih finansijskih izveštaja. Ovo je iniciralo donošenje zasebnog međunarodnog računovodstvenog standarda, koji je eksplicitno posvećen propisivanju pravila za sastavljanje separatnih finansijskih izveštaja. Međutim, činjenica da je separatnim finansijskim izveštajima u profesionalnoj regulativi posvećen neuporedivo manji prostor u odnosu na konsolidovane bilanse dovodi do opravdanih zahteva za detaljnijim i potpunijim regulisanjem ove oblasti. U radu je napravljen pokušaj da se istraže dometi trenutne regulative sastavljanja separatnih finansijskih izveštaja, determiniše njen uticaj na kvalitet produkovanih izveštaja i lociraju područja koja zahtevaju detaljniji računovodstveni tretman i dodatna obelodanjivanja.

KLJUČNE REČI:**SEPARATNI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI, MRS 27, KONSOLIDOVANI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI, MATIČNA PREDUZEĆA, INVESTITORI**

ABSTRACT:

Growing importance of the consolidated financial statements in terms of the internationalization of business does not diminish the need for publication of the separate financial statements of companies that are holders of the majority and significant equity investments in other entities. Separate financial statements of parent companies and investors primarily serve as a means of protecting the interests of users, such as owners, creditors and government authorities, which in this field often have more specific information requirements in relation to what they expect from the consolidated financial statements. This have initiated the adoption of a special international accounting standard, which is explicitly devoted to prescribing rules for the preparation of separate financial statements. However, the fact that the professional regulation have devoted much less space to the separate financial statements, compared to the consolidated balances, leads to the reasonable demands for a more detailed and complete regulation of this area. In this article, the attempt has been made to investigate the scope of the current rules of preparing the separate financial statements, to determine its impact on the quality of the produced reports and to locate the areas that require more detailed accounting treatment and additional disclosures.

KEYWORDS:

SEPARATE FINANCIAL STATEMENTS, IAS 27, CONSOLIDATED FINANCIAL STATEMENTS, PARENT COMPANY, INVESTORS.

1. UVOD

Globalizacija svetske ekonomije, praćena povećanjem obima međunarodne trgovine, ekspanzijom stranih direktnih investicija, porastom broja multinacionalnih kompanija i stvaranjem globalnih finansijskih tržišta u prvi plan izbacuje potrebu za kvalitetnim finansijskim izveštavanjem, koje će prevashodno biti u funkciji zaštite interesa sadašnjih i potencijalnih investitora. Kvalitetna globalna pravila za sastavljanje finansijskih izveštaja, kakva su MRS/MSFI, predstavljaju glavni instrument harmonizacije finansijskog izveštavanja u svetskim okvirima, što bi, kroz povećanu uporedivost i kvalitet finansijskih izveštaja kompanija koje dolaze iz različitih zemalja, trebalo da ima pozitivan uticaj na minimiziranje rizika ulaganja i povećanje efikasnosti funkcionisanja globalizovanih tržišta kapitala. Imajući upravo u vidu globalni kontekst finansijskog izveštavanja, regulativom MRS/MSFI je veoma detaljno i, čini se, uspešno obuhvaćena problematika sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja, koji, kao sredstvo informisanja širokog spektra korisnika, u ovakvom globalnom miljeu posebno dobijaju na značaju.

Međutim, porast značaja i obima publikovanih konsolidovanih finansijskih izveštaja ne umanjuje potrebu za sastavljanjem pojedinačnih finansijskih izveštaja preduzeća koja su nosioci većinskih ili značajnih ulaganja u kapital drugih entiteta. U tom smislu, separadni finansijski izveštaji su pojedinačni izveštaji koje sastavljaju matična preduzeća, sa većinskim učešćima u kapitalu drugih entiteta ili preduzeća investitori, sa značajnim učešćima u kapitalu pridruženih entiteta ili sa zajedničkom kontrolom nad nekim zajedničkim poduhvatom. Iako, u širem smislu, ovi finansijski izveštaji pripadaju kategoriji pojedinačnih finansijskih izveštaja, specifični zahtevi njihovih korisnika dovode do neophodnosti njihovog suštinskog podvajanja u odnosu na sve ostale individualne finansijske izveštaje, koje sastavljaju pojedinačni entiteti bez većinskih ili značajnih učešća. Ova činjenica je inicirala IASB (*International Accounting Standards Board* – Odbor za međunarodne računovodstvene standarde) da objavi zaseban standard, MRS 27 – Separatni finansijski izveštaji, koji se eksplicitno bavi pitanjima njihovog sastavljanja i prezentovanja. U fokusu ovog rada se nalazi računovodstveni tretman separatnih finansijskih izveštaja, njihovo pojmovno i suštinsko razdvajanje u odnosu na ostale vrste finansijskih izveštaja, kao i analiza dobrih i loših strana trenutno važeće regulative, koja presudno determiniše njihov kvalitet i informacione domete.

2. PROFESIONALNA REGULATIVA SASTAVLJANJA SEPARATNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

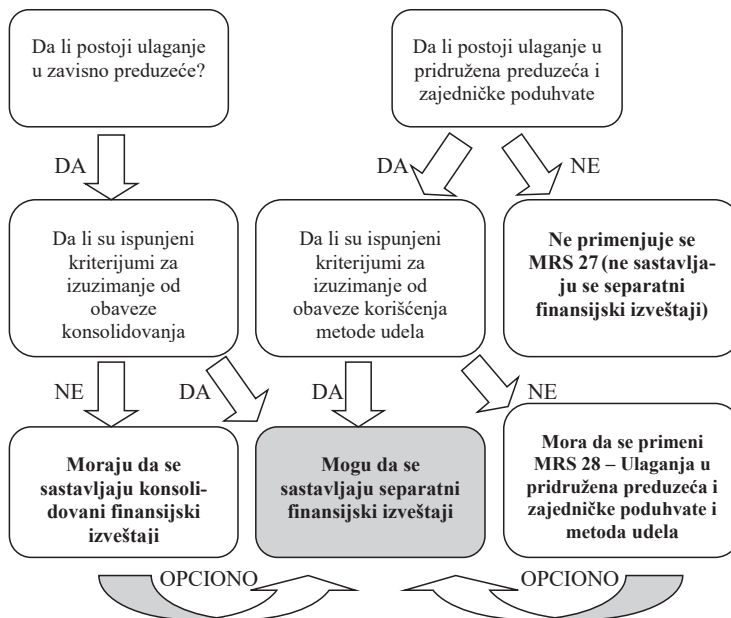
Za razliku od konsolidovanih finansijskih izveštaja i finansijskih izveštaja koje sastavljaju preduzeća investitori u pridružene entitete i zajedničke poduhvate, koji su predmet detaljne i mandatorne regulative, separadni finansijski izveštaji sve do danas nisu bili predmet obimnije regulative, niti im je poklanjana ni približno jednaka pažnja od strane akademske i stručne javnosti. Separatni finansijski izveštaji su pojedinačni izveštaji koje sastavljaju matična preduzeća i preduzeća investitori sa zajedničkom kontrolom ili značajnim uticajem nad entitetom u koji je investirano (u daljem toku teksta – investitori), prevashodno sa ciljem obezbeđivanja vrednosti njihovih ulaganja u kapital navedenih entiteta. Međunarodni računovodstveni standard 27 – Separatni finansijski izveštaji, u tom smislu, eksplicitno naglašava da finansijski izveštaji preduzeća koja nemaju ulaganja u zavisna preduzeća pridružena

preduzeća ili zajedničke poduhvate nisu separadni finansijski izveštaji. To, drugim rečima, znači da je posedovanje većinskih i značajnih učešća u kapitalu drugih preduzeća preduslov za sastavljanje separatnih finansijskih izveštaja.

Sa druge strane, preduzeća koja su prema Međunarodnom standardu finansijskog izveštavanja 10 – Konsolidovani finansijski izveštaji izuzeta od obaveze sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja i preduzeća koja su prema Međunarodnom računovodstvenom standardu 28 – Ulaganja u pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate izuzeta od obaveze korišćenja metode udela (*equity* metoda), mogu da sastavljaju separadne, kao svoje jedine finansijske izveštaje. Inače, prema MSFI 10, matično preduzeće je izuzeto od obaveze konsolidovanja ukoliko:

- je ono istovremeno zavisno preduzeće nekog drugog entiteta
- se njegovim vlasničkim i dužničkim hartijama od vrednosti ne trguje na organizovanom tržištu kapitala
- nije u postupku sastavljanja finansijskih izveštaja u skladu sa zahtevima lokalnog berzanskog regulatora zbog emisije hartija od vrednosti
- krajnje ili bilo koje posredničko matično preduzeće datog entiteta već sastavlja konsolidovane finansijske izveštaje za javnu upotrebu u skladu sa MRS/MSFI.

SLIKA 1 – PREDUSLOVI ZA SASTAVLJANJE SEPARATNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Iz navedenog proizilazi da MRS 27 ne propisuje koji entiteti moraju da sastavljaju separate finansijske izveštaje, već se on primenjuje onda kada se matična preduzeća i investitori za to dobrovoljno opredele ili kada imaju takvu obavezu u skladu sa nacionalnim propisima. Dakle, separatan finansijski izveštaji su izveštaji koji se mogu (ali i ne moraju) sastavljati uz konsolidovane ili finansijske izveštaje investitora koji primenjuju metodu udela.² To, takođe, znači da se separatan finansijski izveštaji mogu sastavljati bilo kao dopunski, bilo kao jedini finansijski izveštaji matičnih preduzeća i investitora, ali MRS 27 ne propisuje obavezu njihovog sastavljanja, već ona može da proistekne iz eventualnih zahteva nacionalnih regulatora. Odredbe MRS 27 u vezi preduslova i mogućnosti za publikovanje separata finansijskih izveštaja su sumarno prikazane na Slici 1.

Razvoj regulative vezane za sastavljanje separata finansijskih izveštaja je tekao tako što je nakon većeg broja amandmana i izmena izvršenih u periodu između 1989. i 2007. godine na standardu MRS 27 – Konsolidovani finansijski izveštaji i računovodstvo ulaganja u zavisna preduzeća, IASB 2008. godine izdao revidirani MRS 27 – Konsolidovani i separatan finansijski izveštaji. Ubrzo nakon toga, 2011. godine je ovaj standard podeljen na dva dela, čime su nastali MRS 27 – Separatan finansijski izveštaji i MSFI 10 – Konsolidovani finansijski izveštaji, sa efektivnom primenom od 1.1.2013. godine. MSFI 10 je u stvari zamenio deo starog MRS 27, koji se bavio pravilima sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja, dok je ostatak starog standarda, koji se odnosio na računovodstveno obuhvatanje i obelodanjivanje ulaganja u zavisna preduzeća, pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate kroz separate finansijske izveštaje, našao svoje mesto u revidiranom MRS 27.³ Poslednja izmena ovog standarda izvršena je 2014. godine, uključivanjem metode udela, kao dozvoljene osnove za vrednovanje većinskih i značajnih učešća u separata finansijskim izveštajima, onda kada se preduzeća opredele ili imaju zakonsku obavezu da ih sastavljaju.⁴

Prema MRS 27, prilikom sastavljanja separata finansijskih izveštaja vrednovanje učešća u zavisnim preduzećima, zajedničkim poduhvatima i pridruženim preduzećima se može vršiti u skladu sa:

- nabavnom vrednošću učešća
- fer vrednošću, u skladu sa odredbama MSFI 9 – Finansijski instrumenti ili
- metodom udela.

Važno je naglasiti da su preduzeća u obavezi da jednom odabranu osnovu konzistentno primenjuju za vrednovanje svih kategorija stečenih učešća. MRS 27 (pozivajući se na odredbe MSFI 10 i MRS 28) dodatno propisuje da, ukoliko je matičnom preduzeću ili investitoru dozvoljeno da svoja učešća vrednuju po fer vrednosti kroz bilans uspeha, - u skladu sa MSFI 9, tada se i računovodstveno obuhvatanje tih istih učešća u separata finansijskim izveštajima mora vršiti na isti način.⁵ Ponovićemo da je IASB u avgustu 2014. revidirao MRS 27, uvodeći mogućnost da se i metoda udela, kao treća osnova, koristi za potrebe vrednovanja učešća, pored do tada korišćene nabavne vrednosti i fer vrednosti u

2 Finansijski izveštaji investitora u pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate se u užem smislu ne smatraju konsolidovanim finansijskim izveštajima, zbog toga što ne dolazi do punog konsolidovanja imovine, već se konsoliduju samo učešća u neto imovini.

3 Treba reći i to da je MSFI 12 – Obelodanjivanja o udelima u drugim entitetima, koji je donet takođe 2011. godine, zamenio zahteve za obelodanjivanjima koji su bili sadržani u starom MRS 27.

4 Mihai, I. A., Radu, R. I. (2015), p. 142.

5 IASB, IAS 27 (2011), paragraf 10.

skladu sa zahtevima MSFI 9. Iako na prvi pogled ovo povećanje broja opcija može da ima negativan uticaj na proces globalne harmonizacije finansijskog izveštavanja, smatramo da je uvođenje metode udela bilo sasvim opravdano rešenje, koje je uticalo na povećanje iskazne moći separatah finansijskih izveštaja i omogućilo pružanje korisnih i relevantnih informacija o ekonomskoj vrednosti investicija u zavisna i pridružena preduzeća, odnosno zajedničke poduhvate.

Uvođenje metode udela, kao dozvoljene osnove za vrednovanje učešća u separatah finansijskim izveštajima, uticalo je na računovodstveni tretman i način prikazivanja dividendi ostvarenih u zavisnim i pridruženim entitetima, odnosno zajedničkim poduhvatima. Naime, MRS 27 propisuje da se dividenda priznaje i iskazuje u bilansu uspeha onda kada se stekne pravo na njen prijem, osim u situaciji kada entitet odabere da koristi metodu udela, kada se dividenda iskazuje kao odbitna stavka od vrednosti učešća iskazane u separatah bilansu stanja.⁶ Ovakav tretman dividendi je specifičan za metodu udela, jer ona polazi od pretpostavke da dividenda za investitora ne predstavlja prihod, već smanjenje visine učešća. Naime, s obzirom na to da raspodela dividendi umanjuje neto imovinu pridruženog entiteta ili zajedničkog poduhvata, u duhu metode udela je da to posledično dovodi i do smanjenja visine učešća investitora, imajući u vidu upravo tesnu vezu između samog ulaganja i neto imovine entiteta u koji je uloženo, a na kojoj insistira ova metoda. Kako se visina učešća investitora stalno menja sa promenama neto imovine pridruženih preduzeća ili zajedničkih poduhvata, dividende nisu prihod, već konverzija dela učešća u gotovinu. U suprotnom, tretiranje dividendi kao prihoda u bilansu uspeha dovelo bi do dupliranja prihoda, s obzirom na to da je investitor prethodno već iskazao prihode od učešća (u bilansu uspeha) i istovetno povećanje vrednosti učešća (u bilansu stanja), i to u visini pripadajućeg dela ukupne neto dobiti nakon oporezivanja, čiji je sastavni deo dividenda.⁷

U tesnoj vezi sa problematikom priznavanja i obračuna dividendi nameće se još jedno interesantno pitanje, koje predstavlja logičnu posledicu primene metode udela u separatah finansijskim izveštajima. Naime, u slučaju punog konsolidovanja finansijskih izveštaja matičnih i zavisnih preduzeća i primene metode sticanja, prihodi od učešća će se u bilansu uspeha matičnog preduzeća iskazivati samo u visini pripadajuće dividende, i to tek u narednoj godini u odnosu na godinu u kojoj je ostvaren dobitak zavisnog preduzeća, iz kojeg ti prihodi potiču. Ovakav pristup je u potpunosti u skladu sa odredbom MRS 27 da se prihodi od dividendi priznaju u momentu sticanja prava na njihov prijem. Sa druge strane, metoda udela omogućava potpuno vremensko i vrednosno povezivanje dobiti pridruženih preduzeća (ili zajedničkih poduhvata) i prihoda investitora koji iz nje proizilaze, zahtevajući, kako je istaknuto, da se prihodi od učešća priznaju u istoj godini u kojoj je ostvaren dobitak pridruženog preduzeća/zajedničkog poduhvata, i to u punom iznosu pripadajućeg dela neto dobitka (nakon primene stope učešća). Obračunata dividenda će kasnije predstavljati samo odbitnu stavku od vrednosti učešća. S obzirom na to da MRS 27 omogućava i ovakav tretman dividendi u separatah finansijskim izveštajima (samom činjenicom da dozvoljava primenu metode udela), postavlja se pitanje kako uskladiti ovako različite pristupe priznavanja i vrednovanja prihoda od dividendi u pojedinačnim bilansima koje publikuju matična preduzeća i investitori. Hipotetički posmatrano, u praksi može da se desi da matično preduzeće prilikom konsolidovanja prizna prihode od učešća samo u visini pripadajuće dividende, i to tek u narednoj godini, a da u svom separatah bilansu uspeha, ukoliko se opredeli za

6 Isto, paragraf 12.

7 Videti detaljnije Škarić Jovanović, K. (2015), p. 13.

metodu udela, već u tekućoj godini prikaže prihode od učešća u punom iznosu pripadajuće neto dobiti. Čini se da problem divergentnosti dozvoljenih pristupa priznavanja prihoda od učešća zahteva dodatna pojašnjenja od strane IASB-a, bilo kroz dopunu samog MRS 27, bilo kroz objavljivanje dodatnih preporuka i tumačenja.

Važno je naglasiti da MRS 27 zahteva primenu svih relevantnih standarda prilikom obelodanjivanja informacija unutar separatih finansijskih izveštaja. Tom prilikom je neophodno iskazati sva značajnija učešća u kapitalu zavisnih preduzeća, pridruženih preduzeća ili zajedničkih poduhvata, uključujući tu i ime i sedište entiteta u koji je investirano, procenat učešća u vlasništvu (i procenat glasačkih prava, ukoliko se razlikuje) i opis metode koja je korišćena za potrebe vrednovanja svih učešća. Matična preduzeća koja više ne sastavljaju konsolidovane finansijske izveštaje bi trebalo da obelodane i činjenicu da je reč o separatnim (kao jednim) finansijskim izveštajima, odnosno da je iskorišćena mogućnost izuzimanja od obaveze konsolidovanja. Sa druge strane, matična preduzeća i investitori koji, pored konsolidovanih, sastavljaju i separate finansijske izveštaje bi trebalo da obelodane tu činjenicu, kao i razlog zbog kojih se oni sastavljaju, ukoliko to nije njihova zakonska obaveza.⁸

3. POJMOVNO I SUŠTINSKO RAZGRANIČENJE SEPARATNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Neophodno je naglasiti da se u tekstu MRS/MSFI ne navode eksplicitno ciljevi separatih finansijskih izveštaja niti se vrši jasno pojmovno razgraničavanje između separatih i svih ostalih pojedinačnih finansijskih izveštaja koje sastavljaju preduzeća koja nemaju većinska ili značajna učešća u kapitalu ostalih entiteta, odnosno koja ne spadaju u kategoriju matičnih preduzeća ili investitora. Naime, iako se u okviru MRS/MSFI na nekoliko mesta navodi kategorija pojedinačnih finansijskih izveštaja (*individual financial statements*), reč je o pojmu koji još uvek nije dovoljno jasno definisan, uobličen i omeđen u odnosu na finansijske izveštaje preduzeća koja imaju ozbiljnija ulaganja u kapital drugih entiteta.⁹ Zapravo, može se reći da MRS/MSFI trenutno prave razliku samo između konsolidovanih i separatih finansijskih izveštaja. Verovatno je to motivisalo EFRAG (*European financial reporting advisory group* – Evropska savetodavna grupa za finansijsko izveštavanje) da u svom istraživanju iz avgusta 2014. godine zaključi da bi kvalitet MRS/MSFI bio unapređen ukoliko bi se izvršilo jasno definisanje pojma i ciljeva različitih tipova finansijskih izveštaja, kao što su separati i pojedinačni.¹⁰

Razlog više da se na ovom mestu napravi nešto detaljniji osvrt na različite tipove finansijskih izveštaja (pre svega zarad boljeg razumevanja samih separatih finansijskih izveštaja) leži u činjenici da ni u domaćoj literaturi do sada nije bilo pokušaja da izvrši ovakvo pojmovno razgraničavanje. Stoga smatramo opravdanim da se finansijski izveštaji preduzeća koja nemaju ulaganja u zavisna i pridružena preduzeća ili zajedničke poduhvate nazivaju pojedinačnim (što i jeste gotovo opšteprihvaćeni termin), a da se pojedinačni finansijski izveštaji matičnih preduzeća i investitora (koji se sastavljaju zasebno od njihovih konsolidovanih bilansa)

8 IASB, IAS 27 (2011), paragrafi 16-18.

9 Primeri su: MRS 21 – Efekti promene deviznih kurseva, MRS 32 – Finansijski instrumenti: prezentacija, doskorašnji MRS 39 – Finansijski instrumenti: priznavanje i odmeravanje, MRS 40 – Investicione nekretnine itd.

10 EFRAG etc. (2014), p. 14.

nazivaju separatnim finansijskim izveštajima.¹¹ Potrebno je naglasiti i činjenicu da je revidiranjem MRS 27 iz 2014. godine donekle pojednostavljena situacija na ovom polju, jer su uvođenjem mogućnosti da se metoda udela koristi za potrebe vrednovanja učešća u separatnim finansijskim izveštajima praktično izjednačeni separatni i finansijski izveštaji investitora koji imaju ulaganja u pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate. Naravno, ova konstatacija važi samo u situacijama kada se preduzeća investitori opredele za korišćenja navedene metode za potrebe iskazivanja svojih učešća u separatnim finansijskim izveštajima, s obzirom na to da se u tu svrhu mogu koristiti još dve osnove za vrednovanje. Prilikom uvođenja ovog amandmana na MRS 27, izbrisan je stari paragraf 7, koji je eksplicitno naglašavao da finansijski izveštaji investitora u pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate (koji primenjuju metodu udela) nisu separatni finansijski izveštaji. To praktično znači da su do tog momenta u izveštajnom korpusu finansijskog računovodstva paralelno egzistirala četiri različita tipa finansijskih izveštaja: pojedinačni, separatni, konsolidovani i finansijski izveštaji investitora u pridružena preduzeća i zajedničke poduhvate.¹²

Iz prethodno navedenih razloga bi možda bilo potrebno razmotriti smislenost trenutne odredbe MRS 27, kojom se dozvoljava sastavljanje separatnih finansijskih izveštaja, kao dodatka finansijskim izveštajima koje već sastavljaju preduzeća investitori u pridružene entitete i zajedničke poduhvate (bez istovremenih ulaganja u zavisna preduzeća) u skladu sa MRS 28, a koji su identični ukoliko se u separatnim izveštajima koristi metoda udela. Racionalno rešenje za ovakva preduzeća bi se svakako sastojalo u propisivanju obaveze sastavljanja samo jednog seta finansijskih izveštaja. U prilog tome govori i preporuka Komiteta za tumačenja MSFI (*IFRS Interpretations Committee*) iz marta 2015. godine, kojom se, uz pozivanje na MSFI 11 – Zajednički aranžmani, ističe da bi preduzeća sa zajedničkom kontrolom nad nekim entitetom trebalo da koriste ista računovodstvena pravila prilikom sastavljanja svojih separatnih i (delimično) konsolidovanih finansijskih izveštaja, jer bi ekonomska vrednost njihove investicije (deo neto imovine entiteta u koji se ulaže, srazmeran učešću u kapitalu) trebalo da bude ista unutar obe navedene vrste finansijskih izveštaja. Na osnovu toga se preporučuje da preduzeća investitori ne bi trebalo da naknadno vrše drugačije vrednovanje svojih učešća (korišćenjem nabavne ili fer vrednosti) prilikom eventualnog sastavljanja separatnih finansijskih izveštaja, jer su ona prethodno već vrednovana korišćenjem metode udela.¹³ Ovom preporukom su posredno izjednačeni separatni finansijski izveštaji i izveštaji koje investitori već sastavljaju u skladu sa MRS 28 i MSFI 11, ali ostaje nejasno zašto IASB nije posegnuo za krajnjom racionalizacijom ovog problema, propisivanjem da je dovoljno da investitori sastavljaju samo jedan set finansijskih izveštaja.

4. INFORMACIONI DOMETI SEPARATNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Činjenica da je IASB kroz MRS 27, kao jedan od najkraćih standarda (bez ikakvih pratećih tumačenja), objektivno posvetio nedovoljno pažnje separatnim finansijskim izveštajima, odnosno da se u fokusu MRS/MSFI prevashodno nalaze konsolidovani finansijski izveštaji, opravdano pokreće određena pitanja, kojima ćemo se u daljem tekstu baviti. Naime, izuzimajući

11 Ministarstvo finansija Republike Srbije u svom zvaničnom prevodu MRS 27 koristi termin pojedinačni, a ne separatni finansijski izveštaji, čime se u domaćoj profesionalnoj regulativi poistovećuju ovi različiti tipovi finansijskih izveštaja.

12 Treba da se naglasi i činjenica da legislativa EU ne koristi termine separatni i pojedinačni finansijski izveštaji, već se u računovodstvenim direktivama koristi ekskluzivni termin godišnji računi (*annual accounts*), što verovatno samo još više produbljuje terminološku konfuziju na ovom polju.

13 IFRS Interpretation Committee (2015), p.1.

MRS 27, ostali standardi se ne bave eksplicitno separatnim finansijskim izveštajima, već se u samom MRS 27 naglašava da se oni sastavljaju u skladu sa svim relevantnim MRS/MSFI. To bi moglo da inicira zaključak da bi za potrebe sastavljanja separatnih finansijskih izveštaja trebalo da se koriste isti računovodstveni principi i politike kao i prilikom kreiranja konsolidovanih finansijskih izveštaja, odnosno da obe navedene vrste finansijskih izveštaja imaju iste ciljeve i primarne korisnike informacija.

Međutim, ako pođemo od pretpostavke da se informacione potrebe korisnika separatnih i konsolidovanih finansijskih izveštaja ipak donekle mogu razlikovati onda se postavlja suštinsko pitanje da li bi sve poslovne transakcije trebalo da imaju identičan računovodstveni tretman prilikom sastavljanja separatnih i konsolidovanih bilansa. Dilema o opravdanosti korišćenja identičnih računovodstvenih pravila proizilazi iz činjenice da konsolidovani finansijski izveštaji reflektuju perspektivu grupe, dok separati reflektuju perspektivu individualnog preduzeća, kao pravnog lica koje je nosilac poreskih, kreditnih i ostalih obaveza. Značaj separatnih finansijskih izveštaja matičnih preduzeća i investitora, kao glavnog izvora informisanja i ključnog sredstva za zaštitu interesa korisnika, kao što su kreditori, posebno dolazi do izražaja na teritoriji Evropske Unije, što je iniciralo EFRAG da pokrene veoma opsežno istraživanje sa ciljem pružanja odgovora na pitanje da li su razlike u informacionim potrebama primarnih korisnika separatnih i konsolidovanih finansijskih izveštaja u toj meri izražene da bi to zahtevalo korišćenje potpuno drugačijih ciljeva, računovodstvenih politika i definicija imovine prilikom njihovog sastavljanja.

Naime, separati finansijski izveštaji (nezavisno od toga da li su sastavljeni u skladu sa MRS/MSFI ili u skladu sa nacionalnim pravilima) imaju ključnu ulogu prilikom: determinisanja usklađenosti poslovanja pojedinačnog entiteta sa zahtevima lokalnih poreskih jurisdikcija, utvrđivanja njegove solventnosti i kreditnog boniteta, obelodanjivanja načina raspodele dividendi itd. Upravo zato se separatnim finansijskim izveštajima, kao izvoru informacija za ove potrebe, na teritoriji EU poklanja velika pažnja, a preduzeća (matična ili investitori) prilikom sastavljanja separatnih finansijskih izveštaja koriste različita pravila – MRS/MSFI ili nacionalne propise, u zavisnosti od toga da li je u određenoj zemlji obavezna, dozvoljena ili zabranjena primena MRS/MSFI u ovu svrhu.¹⁴ Otud je i potpuno razumljiva briga EU u pogledu relevantnosti pojedinih odredbi MRS/MSFI (koji su, kako je istaknuto, više orijentisani ka konsolidovanim finansijskim izveštajima), odnosno računovodstvenog tretmana određenih specifičnih transakcija u separatnim finansijskim izveštajima.

Prethodno pomenuto EFRAG-ovo istraživanje je na kraju rezultiralo zaključkom da konsolidovani i separati finansijski izveštaji ipak dele iste primarne korisnike, kao što su investitori, kreditori i državni organi. Stoga, iako se njihova informaciona očekivanja od ove dve grupe finansijskih izveštaja u nekim situacijama bitno razlikuju, to ne opravdava radikalno diferenciranje računovodstvenih koncepata i politika prilikom njihovog sastavljanja i obelodanjivanja informacija. Drugim rečima, informacioni zahtevi korisnika konsolidovanih i separatnih finansijskih izveštaja su slični u većini relevantnih pitanja, što opravdava trenutni računovodstveni tretman u skladu sa MRS 27. Međutim, u istom istraživanju se zaključuje i da bi IASB trebalo da razmotri potrebu:

- pružanja dodatnih tumačenja i smernica u vezi sastavljanja separatnih finansijskih izveštaja

14 U prilog relevantnosti i značaja koji MRS 27 ima na ovom planu govori i činjenica da od 31 zemlje članice EU (uključujući i Island, Lihtenštajn i Norvešku, kao zemlje Evropskog Ekonomskog Prostora), trenutno čak 25 zemalja dozvoljava ili propisuje obaveznu primenu MRS/MSFI prilikom sastavljanja pojedinačnih finansijskih izveštaja, gde u širem smislu spadaju i separati finansijski izveštaji matičnih preduzeća i investitora. Zemlje koje zabranjuju primenu MRS/MSFI u ovu svrhu su Nemačka, Francuska, Španija, Švedska, Austrija i Mađarska. O tome detaljnije videti na sajtu <https://www.iasplus.com/en/jurisdictions/europe>.

- propisivanja obaveze dodatnog obelodanjivanja određenih informacija
- promene računovodstvenog tretmana određenog dela poslovnih transakcija, gde postoje specifična očekivanja korisnika separatah finansijskih izveštaja.¹⁵

Na primer, različit računovodstveni tretman internih transfernih cena u transakcijama koje se obavljaju unutar iste grupe preduzeća dovodi do toga da, u slučaju da one nisu zasnovane na tekućim tržišnim cenama (*non arm's lenght* – izvan domašaja ruke), to rezultira nerealnim vrednovanjem prilikom inicijalnog priznavanja pojedinačnih imovinskih stavki i, posledično, smanjenjem iskazne moći separatah finansijskih izveštaja. Sa druge strane, prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja efekti ovih internih transakcija koje se obavljaju izvan domašaja ruke će biti eliminisani u sklopu eliminisanja svih internih rezultata ostvarenih od strane preduzeća članica iste grupe. To znači da će odstupanja između internih transfernih cena i tekućih tržišnih cena biti samo komponenta šire kategorije internih dobitaka ili gubitaka, koji su predmet potpunog eliminisanja. Imajući u vidu da velika većina evropskih zemalja propisuje ili dozvoljava preduzećima primenu MRS/MSFI prilikom publikovanja pojedinačnih/separatah finansijskih izveštaja, potpuno su razumljiva očekivanja njihovih sastavljača i korisnika u pogledu objavljivanja dodatnih tumačenja i smernica vezanih za tretman ovakvih poslovnih operacija. Kao jedno od rešenja ovog problema se logično nameće i preispitivanje postojećih pravila vrednovanja unutar MRS/MSFI, odnosno uspostavljanje specifičnih računovodstvenih zahteva za vrednovanje interkompanijskih transakcija u separatah finansijskim izveštajima.

U tesnoj vezi sa prethodno izloženim je i problem vrednovanja transakcija vezanih za sticanje učešća u kapitalu koje se obavljaju između preduzeća članica iste grupe. MRS 27 i MRS 24 – Obelodanjivanja povezanih strana ne propisuju poseban tretman za transakcije kupovine i prodaje učešća u zavisnim i pridruženim preduzećima, koje se između članica iste grupe odvijaju izvan domašaja ruke, odnosno po cenama koje se razlikuju od tržišnih. Na primer, ako preduzeće B prodaje matičnom preduzeću A svoje većinsko učešće u zavisnom preduzeću V, takva transakcija ne mora nužno da bude realizovana po tekućim tržišnim cenama. Slični problemi se javljaju i kada matično preduzeće prodaje svoje učešće (većinsko ili značajno) zavisnom preduzeću ili kada zavisno preduzeće prodaje neko svoje učešće drugom zavisnom preduzeću unutar iste grupe, a transakcije se ne obavljaju po realnim tržišnim cenama. Računovodstveni tretman ovakvih transakcija će zavisiti i od odnosa između preduzeća koja učestvuju u kupoprodajnoj transakciji, odnosno osnove za vrednovanje koja će biti primenjena. Osnovni problem se sastoji u inicijalnom vrednovanju ovakvih učešća, koje bi moglo da se vrši korišćenjem tri dostupne osnove: nabavna vrednost, knjigovodstvena vrednost ili fer vrednost.¹⁶

Na primer, preduzeće A je od preduzeća C otkupilo većinsko učešće u kapitalu preduzeća B za iznos od 1.000 dinara. Fer vrednost tog dela neto imovine preduzeća B na dan transakcije iznosi 2.000 dinara, a njena knjigovodstvena vrednost u bilansu preduzeća C, kao prodavca, je 1.500. Ukoliko bi nabavna vrednost učešća od 1.000 dinara poslužila kao osnova za njegovo inicijalno vrednovanje, korisnici separatah finansijskih izveštaja ne bi dobili relevantnu informaciju o realnoj tržišnoj vrednosti te investicije, iako ona reflektuje iznos koji je stvarno realizovan u nastaloj transakciji. Sa druge strane, ukoliko se knjigovodstvena vrednost od 1.500 dinara upotrebi kao osnova za vrednovanje učešća, tada bi došlo do prostog prenosa te vrednosti iz bilansa prodavca (preduzeća C) u bilans sticaoca (preduzeće A), dok bi se razlika u odnosu na plaćeni iznos od 500 dinara prikazala kroz bilans uspeha preduzeća A.

15 Videti detaljnije u EFRAG etc. (2014), p. 29-31.

16 Isto, p. 39-47.

Konačno, inicijalno vrednovanje ovog učešća po fer vrednosti od 2.000 dinara bi, slično prethodnom pristupu, podrazumevalo da se pozitivna razlika u odnosu na plaćeni iznos od 1.000 prikaže kroz bilans uspeha preduzeća A.

Inače, MSFI 9 – Finansijski instrumenti upravo propisuje da bi, ukoliko transakciona cena ne reflektuje fer vrednost nekog sredstva, preduzeće prilikom njegovog inicijalnog vrednovanja trebalo da upotrebi fer vrednost, a razliku prikaže u svom bilansu uspeha.¹⁷ Identičan tretman propisuje i MSFI 13 - Odmeravanje fer vrednosti u delu u kome se bavi pojašnjavanjem osnove za inicijalno vrednovanje sredstava u uslovima kada transakcione cene ne reflektuju njihovu tržišnu vrednost, naglašavajući da je to upravo slučaj kod transakcija između povezanih strana.¹⁸ Imajući u vidu da korisnike separatih finansijskih izveštaja na prvom mestu interesuje realna ekonomska vrednost ulaganja u učešća, korišćenje fer vrednosti u skladu sa zahtevima MSFI 9 se trenutno nameće kao najbolje sredstvo za pružanje relevantnih informacija. Stoga se čini da bi MRS 27 (iako uopšteno poziva na korišćenje svih relevantnih standarda) trebalo da bude dopunjen ovim specifičnim računovodstvenim zahtevom i eksplicitno propiše fer vrednost, kao najbolju osnovu za vrednovanje transakcija sticanja učešća, koje se između povezanih preduzeća obavljaju izvan tržišnih uslova.

Prethodno je istaknuto da isti korisnici (investitori ili kreditori) neretko imaju potpuno drugačija informaciona očekivanja od separatih u odnosu na konsolidovane finansijske izveštaje. Neke od njih će na prvom mestu zanimati veoma specifične informacije (o raspodeljivoj dividendi, na primer), dok će drugi korisnici od separatih finansijskih izveštaja zahtevati mnogo sveobuhvatnije informacije (na primer, o kreditnom bonitetu preduzeća). Međutim, nezavisno od širine njihovih informacionih zahteva, korisnici u cilju donošenja optimalnih ekonomskih odluka očekuju da separadni finansijski izveštaji prikažu sposobnost preduzeća da generiše novčane tokove, kako bi isplatilo dividende vlasnicima ili vratilo dugove kreditorima. Iako neki od korisnika, kao što su državni organi, imaju mogućnost da pored separatih finansijskih izveštaja iskoriste i druge izvore informisanja o entitetu, većini njih će ovi izveštaji predstavljati jedini izvor informacija za potrebe odlučivanja. Stoga bi svima njima dodatno obelodanjivanja informacija i dodatne smernice vezane za tretman određenih transakcija u kontekstu separatih finansijskih izveštaja nesumnjivo bile od velikog značaja. Međutim, kako je ranije istaknuto, MRS 27 nije poduprt nikakvim dodatnim tumačenjima i smernicama, iako je Komitetu za tumačenja MSFI po tom pitanju u prethodnom periodu upućen veliki broj zahteva i pitanja.

Primera radi, korisnici separatih finansijskih izveštaja su naglasili da nisu zadovoljni postojećim nivoom i detaljnošću obelodanjivanja o raspodeljivim dividendama unutar separatih finansijskih izveštaja. Sugerisano je da bi kompanije trebalo da:

- obelodane uticaj eksterno nametnutih zahteva vezanih za kapital (na primer, zakonski zahtevi za izdvajanje dela dobitka u rezerve ili obavezujući sporazumi sa bankama) na sposobnost entiteta da distribuiraju dividende akcionarima
- informišu akcionare koji deo dobitka bi trebalo da bude izdvojen u različite oblike rezervi
- objave informacije o maksimalnom iznosu dividende koji bi mogao da bude raspodeljen.¹⁹

17 IASB, IFRS 9 (2014), paragrafi 5.1.1A i B5.1.2A

18 IASB, IFRS 13 (2011), paragraf B4(a).

19 EFRAG etc. (2014), p. 60.

Ovo pitanje je od posebnog značaja za sadašnje i potencijalne investitore, koji će svoje odluke o kupovini, prodaji ili daljem posedovanju instrumenata kapitala drugih entiteta zasnivati na informacijama o ekonomskoj vrednosti tih svojih ulaganja i očekivanom povraćaju u vidu dividendi.²⁰

Trenutno su prema MRS/MSFI zahtevana obelodanjivanja, koja su direktno ili indirektno vezana za dividende, uglavnom sadržana unutar MRS 1 – Prezentacija finansijskih izveštaja. Ona se, između ostalog, odnose na:²¹

- pružanje detaljnih informacija o emitovanom akcijskom kapitalu i različitim vrstama rezervi, uključujući i ograničenja u distribuiranju dividendi
- informisanje o isplatama novčanih sredstava vlasnicima putem Izveštaja o promenama na kapitalu
- obelodanjivanje iznosa dividende koji je predložen ili objavljen pre formalnog publikovanja finansijskih izveštaja.

Iako preduzeća neretko prezentuju nešto detaljnije informacije o raspodeljivim dividendama izvan svojih finansijskih izveštaja i van opsega zahteva MRS/MSFI, takva obelodanjivanja se međusobno često veoma razlikuju i pod uticajem su lokalnih zakonskih propisa. EFRAG je u svom istraživanju došao do zaključka da bi problem nedovoljnog pružanja informacija o dividendama mogao da bude rešen tako što bi se posredstvom MRS 1 mogla zahtevati dodatna obelodanjivanja u vezi:²²

- uticaja eksternih obavezujućih zahteva vezanih za održavanje kapitala (i svih ostalih restrikcija) na sposobnost preduzeća da isplaćuje dividende svojim akcionarima
- tačnog iznosa dobitka koji mora da bude izdvojen kako bi se formirale ili povećale rezerve (bilo da su zakonske, bilo da su statutarne) ili pokrili gubici iz ranijih obračunskih perioda
- ukupnog iznosa dobitka koji je zakonski raspoloživ za raspodelu na dividende.

Zaključak je da bi ovo nesumnjivo bile relevantne informacije za korisnike separatih finansijskih izveštaja, koji su, između ostalog, zainteresovani za uvid u objektivnu sposobnost preduzeća da isplaćuje dividende svojim vlasnicima.

5. ZAKLJUČAK

Dosadašnja izlaganja upućuju na zaključak da značaj separatih finansijskih izveštaja, koje sastavljaju preduzeća sa većinskim ili značajnim ulaganjima u kapital drugih entiteta, za korisnike kao što su investitori, kreditori ili državni organi zahteva i razvoj adekvatnih računovodstvenih pravila za njihovo sastavljanje i obelodanjivanje informacija. U tom smislu, iako konsolidovani i separati finansijski izveštaji reflektuju dve potpuno različite perspektive posmatranja – perspektivu grupe i perspektivu individualnog preduzeća, informacione potrebe njihovih korisnika su, ipak, u većini bitnih pitanja veoma slične, što eliminiše potrebu za korišćenjem različitih računovodstvenih pravila prilikom njihovog sastavljanja. Stoga MRS 27,

20 IASB, Conceptual Framework for Financial Reporting (2010), CF.OB3

21 IASB, IAS 1 (2007), paragrafi 79, 106 i 137.

22 EFRAG etc. (2014), p. 59-60.

pored odredbi koje su eksplicitno vezane za separate finansijske izveštaje, dodatno naglašava da se oni sastavljaju uz poštovanje svih relevantnih MRS/MSFI.

Međutim, struktura i sadržaj MRS/MSFI nedvosmisleno upućuju na zaključak da je konsolidovanim finansijskim izveštajima poklonjena neuporedivo veća pažnja u odnosu na separate, dok sam MRS 27, kao jedan od najkraćih standarda, nije praćen nikakvim dodatnim tumačenjima i smernicama. IASB je po ovom pitanju na prvi pogled zauzeo ispravan i logičan pristup, s obzirom na to da su separate finansijski izveštaji u širem smislu deo pojedinačnih finansijskih izveštaja, čijim računovodstvenim tretmanom se (pored konsolidovanih bilansa) bavi čitav raspoloživi set MRS/MSFI. Međutim, imajući u vidu specifičnost i značaj separate finansijskih izveštaja matičnih preduzeća i investitora, kao individualnih entiteta koji su nosioci poreskih, kreditnih i ostalih obaveza, teško je oteti se utisku da je trenutna profesionalna regulativa nepotpuna i nedorečena, što otvara veliki broj nedoumica i pitanja kod korisnika ovih izveštaja. Značaj separate bilansa na polju informisanja i zaštite interesa korisnika, kao što su investitori, državni organi ili kreditori, posebno se manifestuje u situacijama kada je neophodno zadovoljiti njihove specifične zahteve vezane za utvrđivanje kreditne sposobnosti (koja može da bude nejasna unutar konsolidovanih bilansa), uvid u politiku raspodele dividendi ili determinisanje poreskih obaveza.

S tim u vezi, u praksi postoji niz specifičnih poslovnih transakcija, koje zahtevaju poseban računovodstveni tretman u odnosu na pravila koja se trenutno koriste prilikom sastavljanja konsolidovanih bilansa ili, barem, pružanje dodatnih smernica i uputstava kojima bi se upotrebio postojeći MRS 27. Ova pitanja se odnose na računovodstveni tretman internih transfernih cena, obim i relevantnost obelodanjivanja o dividendama, nedostatak jasno definisanih ciljeva separate finansijskih izveštaja, potrebu za njihovim jasnijim pojmovnim i suštinskim omeđavanjem u odnosu na ostale vrste finansijskih izveštaja itd. U iščekivanju daljih aktivnosti IASB-a po pitanju unapređenja regulative sastavljanja separate finansijskih izveštaja, ostaje konstatacija da oni predstavljaju važan instrument zaštite interesa korisnika, kao što su investitori ili poverioci, i da, samim tim, zahtevaju širi prostor i detaljniji računovodstveni tretman unutar profesionalne regulative nego što je to bio slučaj do sada.

6. LITERATURA

EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), ICAC etc. (2014), "Separate Financial Statements – discussion paper". Dostupno na: http://old.efrag.org/files/Separate%20Financial%20Statements/Separate_financial_statements_-_Discussion_Paper.pdf

IASB (International Accounting Standards Board). (2010), *Conceptual Framework for Financial Reporting*. IFRS Foundation

IASB (International Accounting Standards Board). (2007), *IAS 1 – Presentation of Financial Statements*. IFRS Foundation

IASB (International Accounting Standards Board). (2011), *IAS 27 – Separate Financial Statements*. IFRS Foundation

IASB (International Accounting Standards Board). (2014), *IFRS 9 – Financial Instruments*. IFRS Foundation

IASB (International Accounting Standards Board). (2011), *IFRS 10 – Consolidated Financial Statements*. IFRS Foundation

IASB (International Accounting Standards Board). (2011), *IFRS 13 – Fair Value Measurement*. IFRS Foundation

IFRS Interpretation Committee. (2015), “Accounting by the joint operator in its separate financial statements (IFRS 11 and IAS 27) – agenda decisions”. Dostupno na: <https://www.ifrs.org/supporting-implementation/supporting-materials-by-ifrs-standard/ias-27/#agenda>

Mihai, I. A., Radu, R. I. (2015), „Accounting Treatment for Separate and Consolidated Financial Statements“. *Annals of „Dunarea de Jos“ University of Galati: „Economics and Applied Informatics“*, No. 2/2015, Pp. 140-145

Škarić Jovanović, K. (2015), “Zajednički aranžmani – računovodstveni i izveštajni aspect”. *Finrar 07/15*, Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka, Pp. 4-15

Zakon o računovodstvu. (2013), Službeni glasnik RS (br. 62/2013. i br. 30/2018.)

<https://www.iasplus.com/en/jurisdictions/europe>. [Pristupljeno 26/06/19]
